

bomen:
56 soorten

reptielen:
4 soorten

broedvogels:
63 soorten

heide: 4%

akker: 1%

loofhout: 31%

naaldhout: 64%

hoogteverschil:
45 m
(45 - 90 m +NAP)

**bezoekers per
jaar:** 250.000

**eerste aankopen
Staatsbosbeheer:**
1930

oppervlakte:
965 hectare

staatsbosbeheer

Boswachter Theo Wijers

foto: Dirk Saltzherr

"Ik woon hier en ben hier opgegroeid, maar toch verwonder ik mij nog bijna dagelijks over dit prachtige Groesbeekse bos. Geniet tijdens uw wandeling of fietstocht. Staatsbosbeheer heet u van harte welkom!"

foto: Ad van Roosendaal

Groesbeekwijzer

Staatsbosbeheer, alles wat de natuur te bieden heeft

In het Groesbeekse bos is het heerlijk toeven in alle seizoenen. Snuif de bosgeur op, zoek de vossensporen en let op de eekhoorn die langs de stam roetsjt! Dit bos ligt op de Nijmeegse stuwwal en maakt deel uit van een 10 maal groter bosgebied dat in Duitsland overgaat in het Reichswald. Behalve variatie aan naald- en loofbos, kent het wat stukjes heide en een enkel akkertje. Er zijn vele recreatieve mogelijkheden voor wandelaars, ruiters, mountainbikers, fietsers en hondenuitlaters. Kwetsbare delen zijn afgesloten voor bepaalde activiteiten (zie kaart).

foto: Ad van Roosendaal

Het Groesbeekse bos bestond ooit vooral uit heide en hakhout, maar werd beplant tussen 1820 en 1860, en is daarmee een eeuw ouder dan de meeste bossen in Nederland. Er liggen een aantal voormalige landgoederen: De But, de Wolfsberg, de Muntberg en de Hoenderbergh. Dat landgoedkarakter is nu nog te herkennen aan de vele beukenlanen en rododendrons. Het Groesbeekse bos telt maar liefst 56 boom- en struiksoorten, waaronder bijzondere inheemse soorten als bergvlier, winterlinde en wintereik, en uitheemse soorten, zoals weymouth- en contorta den, omorika- en kaukasus-spar en tulpenboom. Staatsbosbeheer geeft hier tegenwoordig meer ruimte aan dood hout, aan open plekken en aan loofbomen als eik, berk en lijsterbes.

Poolijs rond Nijmegen

In de voorlaatste ijstijd (150.000 jaar geleden) drongen ijsmassa's van wel drie kilometer hoog vanuit Scandinavië ons land binnen. Dat ijs drukte de zandgrond, als een zware pan op een tafelkleed, in rimpels voor zich uit. Zo ontstond de 'rimpel' van de Nijmeegse stuwwal, waarvan vlak naast het Groesbeekse bos het hoogste punt ligt (no. 3). Het ijs voerde zand, grind en stenen mee. Dit bleef achter toen het klimaat veel warmer werd en de ijsmassa's smolten. Het dooiende ijs veranderde in waterstromen, die diepe geulen trokken in het landschap. Stormen en aardverschuivingen hebben de dalen en heuvels in het landschap verder gekneed. De laatste ijstijd (14.000 jaar geleden) zorgde voor het afslijten van de heuvels die oorspronkelijk veel hoger waren.

foto: Ad van Roosendaal

De zeldzaamste slang

Naast hazelworm, kleine hagedis en zandhagedis komt in het Groesbeekse bos ook de gladde slang voor. Hij is de meest zeldzame en kleinste van onze drie slangensoorten - de andere zijn ringslang en adder. In het Groesbeekse bos wordt de gladde slang vooral langs de voormalige spoorlijn gezien. Hij jaagt op kleine- en zandhagedissen en muizenjongen. Hij is ongevaarlijk en niet giftig.

Dood hout leeft!

Voor de productie van mooi recht hout zijn hier veel dennen aangeplant. Nu vindt Staatsbosbeheer natuur en recreatie minstens even belangrijk als houtproductie. Daarom vormen we het productiebos hier om naar een meer natuurlijk bos. Dat heeft meer dood hout. Want dood hout betekent leven: bijna de helft van alle planten- en diersoorten in een bos leeft daar op, in of van. Denk aan paddenstoelen, varens en mossen die groeien op omgevallen boomstammen en aan vleurmuizen en spechten die onderdak vinden in staande dode bomen. In een natuurlijk bos is 35% van al het hout dood.

foto: Ingrid Saltzherr

Omgekeerd bos

Onder de oppervlakte van het Groesbeekse bos ligt een tweede, verborgen bos: een omgekeerd bos van sterk vertakte wortels. Door talloze fijngesponnen webben van schimmeldraden wordt elke zandkorrel omsponnen. Deze zogeheten mycorrhiza leven samen met de boom, voor wie ze water en mineralen opnemen. Een boom leeft samen met soms wel zeven soorten schimmelpartners. In de strooisellaag van verterend blad leeft een ongekend rijke variatie aan diertjes, waaronder regenwormen, aaltjes, miljoenpoten en kevers. Driekwart van alle mineralen in het bos zit in deze strooisellaag.

foto: Ingrid Saltzherr

Ijverige vrouwen

Rode bosmieren houden van zonnewarmte én beschutting. Die combinatie is hier te vinden langs paden en bosranden. Daar bouwen ze nesten bewoond door 100.000-en werksters. Deze ijverige dames slepen per jaar miljoenen insecten naar huis en zijn daarmee de belangrijkste rovers van het bos. Verder beluchten ze de bodem en zorgen ze voor een betere vertering van de strooisellaag. Ook al bijt hun mierenzuur venijnig - ze zijn essentieel voor een gezond functionerend bos!

foto: Ad van Roosendaal

Bezembinders & bosbessenplukkers

De relatie tussen de bossen en het dorp Groesbeek is al eeuwen innig. De dorpsbewoners 'oogsten' er niet alleen wild: in 1842 leefden 150 gezinnen in Groesbeek van het bezembinden. De heide haalden zij uit het bos. Met kruitwagens en hondenkar trokken de bezembinders door de regio voor de verkoop. Als allerlaatste oefende Geert Janssen dat vak nog uit, tot 1992. Aan de bosbessenpluk verdienden tot in de jaren '30 vele Groesbekers een aanvulling: de scholen kenden zelfs een bosbessen-vakantie. Voor de pluk werden 1000 vergunningen afgegeven: de tienduizenden kilo's bosbessen werden vooral naar Engeland geëxporteerd.

Vervlogen Ketelwald retour

Het Ketelwald is de vroegere naam voor het bosgebied tussen Nijmegen en Kleef. Dat bos werd in de middeleeuwen gebruikt om vee in te weiden. De graafschappen Kleef en Gelre sloten in 1266 al een verdrag ter bescherming van het bos! Dankzij de waarde die het had voor veeweiden, bosbessenpluk en ander gebruik ligt hier nu nóg een enorm bosgebied van 8000 hectare.

foto: Inge Diepen

Een aantal Groesbekers wil dat oude Ketelwald in ere herstellen: als er hekken verdwijnen, kunnen dieren als edelherten uit het Duitse Reichswald vrij door het hele bosgebied lopen. Verder willen zij meer natuurlijk bos, verbindingen voor wild onder of boven drukke wegen en verbreding van het smalle strookje bos waarmee de Nederlandse bossen aan het Reichswald grenzen. Staatsbosbeheer steunt dit initiatief, omdat het Ketelwald binnen de Ecologische Hoofd Structuur een belangrijke schakel vormt tussen de Veluwe en het Maaswoud, het langgerekte bossengebied op de grens van Limburg en Duitsland.

Sterke hakker

De zwarte specht is de grootste en sterkste van onze spechten. Hij is te herkennen aan zijn sterk golvende vlucht en 'krii, krii'- roep. Hij verdedigt grote territoria van wel 100 tot 200 hectare. In beuken hakt hij grote holtes uit van wel een meter diep, met meerdere uitgangen. Veel holenbewoners maken hier gebruik van, zoals bosuilen en kauwtjes. Soms slapen zwarte specht en holenduif zelfs samen in de holte. Zwarte spechten zoeken hun prooi vooral in dood hout: zoals in de winter de larven van de houtworm - een keversoort.

foto: Inge Diepen

Staatsbosbeheer

Boswachter Theo Wijers: "In 1899 werd Staatsbosbeheer opgericht om stuifzanden vast te leggen door bosaanplant. Nu beheren we ruim 230.000 hectare van de meest uiteenlopende landschappen: van kwelders en duinen tot rietmoerassen en bossen. Een goede balans tussen natuur, landschap, recreatie en de opbrengst van natuurproducten is ons uitgangspunt. We willen rust, ruimte en recreatie bieden voor iedereen. Voor vragen of opmerkingen kunt u altijd bij mij terecht." Mail naar: gelderland@sbb.agro.nl Voor meer informatie zie www.staatsbosbeheer.nl of bel voor een abonnement op ons kwartaalmagazine 'Onverwacht Nederland' 0800 - 0230208

Kies de route die u past!

I De But (4,2 km) Verstopt heideveldje met bommen

Het noordelijkste bosdeel grenst bijna aan de Heilig Landstichting en heeft de grootste hoogteverschillen (45 meter!). Er ligt een bultig heide-terreintje waar de vele bommen uit de Tweede Wereldoorlog die hier in de omgeving worden gevonden, opgeblazen worden – zoek de bomkrater! Op dit terreintje komt de zeldzame zandhagedis voor.

VII Kraayendal (4 km) Bomenrijkdom en natuurlijker bos

Dit is het meest natuurlijke bosdeel van het gebied, waar veel dood hout voorkomt. Het Kraayendal telt ook veel bijzondere bomen. In een droogdal, een dal uitgesleten door smeltwater van de gletsjers tijdens de voorlaatste ijstijd, staan enkele zogeheten Napoleonsdennen uit 1805 (no. 8) enkele van de oudste Japanse lariksen (1908) van Nederland (no. 7) en enorm hoge douglas-sparren (no. 6) van wel 40 meter. "Hannes zien den" (no. 5) is een heel fraaie grillige Grove den waar een zekere Hannes in de jaren '20 zijn paard aan vastzette om strooisel, heideplaggen en brandhout te verzamelen. Aan het landgoed herinnert een stervormig lanenpatroon (no. 4).

X Krombeukenlaan (3,5 km) Ravotten met de kinderen

Dit is het meest recreatieve bosdeel, met 3 parkeerplaatsen, en twee speelweides en picknickplaatsen, ideaal om de kinderen even lekker te laten uitrazen. Niet ver van de staatsbosbeheerparkeerplaats ligt het hotel De Wolfsberg (no. 16), het enige intacte landhuis van de voormalige landgoederen. Hier werd de laatste wolf geschoten in 1822: de hele mannelijke bevolking van Groesbeek nam deel aan de drijfjacht.

foto: Ad van Roosendaal

VIII Filosophen (Muntberg) (3,5 km) Luchtig beukenbos

Dit bosdeel ligt het dichtst tegen Groesbeek aan en kent een mooi open beukenbos, het Prinsbos (no. 22), waar veel bosbessen werden geplukt en waar ze nog overal groeien. U ziet ook prachtige rijzige douglassen met rood-bruine stam. Verder ligt hier de Koekeleklef (no. 9). De kinderen die hier vroeger speelden gingen al koprollend de heuvel af (kukelen), dat verbasterde naar koekelen en klef is in het Groesbeeks dialect heuvel.

XII Keizerskop (4 km) Amerikanen vielen uit de lucht

Het zuidelijkste bosdeel met het mooiste vergezicht. Tegen Groesbeek aan ligt het Koepeltje, een klein ven belangrijk voor amfibieën (no. 18). Vanaf uitzichtpunt Keizerskop kijkt u uit over het gebied waar op 17 september 1944 zo'n 2500 parachutisten van de legendarische 82^e Airborne-divisie naar beneden dwarrelden. Ze waren onderdeel van de grootste luchtlandingsoperatie uit de geschiedenis: Market Garden. Zij wisten binnen drie dagen in Nijmegen de Waalbrug in handen te krijgen. Ze kwamen heel toepasselijk neer rond het buurtschap Klein Amerika. Dat heette zo, omdat de eerste boeren zich op deze winderige hoogvlakte verlaten voelden, zoals veel kolonisten in Amerika.

foto: Ad van Roosendaal

III Mulderskop Roofvogeltrek en zeldzaamheden

Het meest open deel van het Groesbeekse bos is de Mulderskop, een stukje heide. Het heeft een bijzondere vogelwereld: de zeldzame en mysterieuze nachtzwaluw broedt hier en de fraaie roodborsttapuit. In de winter wordt regelmatig de klapekster gezien. In het najaar zijn er altijd wel een paar vogelliefhebbers die hier hele dagen wachten om overtrekkende roofvogels te tellen: soms wel 100 op een dag van 10 verschillende soorten, waaronder visarend en slechtvalk. Schotse hooglanders begrazen Mulderskop om het open te houden.

IX Hoenderberg (3,5 km) Spoorwegreptielen

Het meest rustige deel van het Groesbeekse bos. Het is genoemd naar het landhuis, was later een bekende uitspanning en daarna asielzoekerscentrum. Een mooi punt is de spoorbrug (no. 15) over de oude spoorlijn Nijmegen-Kleef (1865 - 1991) waar nu een fietspad langs voert. Langs het spoor heeft u de grootste kans om hagedissen en slangen te zien: dit is de zonnigste, warmste plek in het Groesbeekse bos. Bij no. 19 ligt de leemkuil, een laagte waar vroeger water gehaald werd en die doorsneden wordt door de Biesseltse baan. Die baan markeert de grens Limburg-Gelderland: beide provincies maakten hier aanspraak op het schaarse water.

Legenda

- wegen
- paden
- fietspaden
- ruiterspaden
- mountainbike paden
- bebouwing
- loofbos
- gemengd bos loof/naald
- naaldbos
- akker
- weide
- water
- heide
- schotse hooglanders
- honden mogen los

Bijzondere punten

- 1 Landgoed De But
- 2 Mierennest
- 3 Hoogste punt Stuwwal
- 4 Stervormig lanenpatroon
- 5 Hannes zien den
- 6 Douglassparren
- 7 Japanse lariks
- 8 Napoleonsdennen
- 9 De Koekeleklef
- 10 Brandtoren
- 11 Weymouthdennen
- 12 Hooghe Hoenderbergh
- 13 De Muntberg
- 14 Tulpenboom
- 15 Spoorbrug en Mariagrotje
- 16 Hotel-Restaurant Wolfsberg
- 17 Krombeukenlaan
- 18 Het Koepeltje (ven)
- 19 Leemkuil
- 20 Vossenburcht
- 21 Restaurant 't Zwaantje
- 22 Prinsbosje

staatsbosbeheer

Colofon

Begeleiding Staatsbosbeheer: Theo Wijers
www.staatsbosbeheer.nl
Beheerseenheid Rijk van Nijmegen-Zuid
Donderbergweg 3
6611 KL Overasselt
telefoon 024-6221767
Productie: www.vloedlijn.nl (2003)
Tekst: Kor Goutbeek
Vormgeving: Vormgevers Eindhoven
Foto's: Vereniging van Natuurfotografen,
afdeling Nijmegen (www.vnf-nijmegen.nl)